

IQTISODIY O'SISH VA RIVOJLANISH

Eshquvvatov Otabek Abdullayevich

Termiz davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: *Iqtisodiy o'sish va rivojlanish mamlakat iqtisodiy ko'rsatkichlarining ikkita muhim tarkibiy qismidir. Iqtisodiy o'sish deganda mamlakat ishlab chiqarish salohiyatini oshirish nazarda tutilsa, iqtisodiy rivojlanish mamlakat fuqarolarining umumiy farovonligini oshirishni nazarda tutadi. Ushbu maqolada biz iqtisodiy o'sish va rivojlanishga hissa qo'shadigan asosiy omillarni, shuningdek, barqaror taraqqiyotga erishishda davlatlar duch keladigan muammolarni ko'rib chiqamiz.*

Kalit so'zlar: *Iqtisodiy o'sish, jismoniy va inson kapitaliga investitsiyalar, qulay makroiqtisodiy siyosat, globallashuv va savdo, infratuzilma, sog'lom soliq va pul-kredit siyosati, qashshoqlikni qisqartirish, iqtisodiy diversifikatsiya, ijtimoiy va siyosiy barqarorlik, ta'lim va inson kapitali, tengsizlik, ekologik barqarorlik, global iqtisodiy zarbalar, texnologik o'zgarishlar.*

Abstract: *Economic growth and development are two important components of a country's economic performance. Economic growth means increasing the country's production capacity, while economic development means increasing the general well-being of the country's citizens. In this article, we examine the main factors that contribute to economic growth and development, as well as the challenges that countries face in achieving sustainable development.*

Keywords: *Economic growth, investments in physical and human capital, favorable macroeconomic policies, globalization and trade, infrastructure, sound fiscal and monetary policies, poverty reduction, economic diversification, social and political stability, education and human capital, inequality, environmental sustainability, global economic shocks, technological change.*

IQTISODIY O'SISH:

Iqtisodiy o'sish odatda ma'lum vaqt oralig'ida mamlakatda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi ichki mahsulotning (YaIM) o'sishi bilan o'lchanadi. Iqtisodiy o'sishga yordam beradigan bir qancha omillar mavjud, jumladan:

Jismoniy va inson kapitaliga investitsiyalar: Infratuzilma, texnologiya va ta'limga investitsiyalar mamlakatning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish uchun zarurdir. Ushbu investitsiyalar yuqori samaradorlik va innovatsiyalarga olib kelishi mumkin, natijada iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

Qulay makroiqtisodiy siyosat: Sog'lom soliq va pul-kredit siyosati past inflyatsiya, barqaror foiz stavkalari va muvozanatli byudjetni saqlab qolish orqali iqtisodiy o'sishga yordam beradi.

Globalashuv va savdo: Xalqaro savdo bilan shug'ullanish mahsulot va xizmatlar uchun yangi bozorlarni yaratishi mumkin, bu esa ishlab chiqarish va iqtisodiy o'sishning oshishiga olib keladi.

Iqtisodiy diversifikatsiya: Yagona sanoat yoki tovarga tayanadigan mamlakat iqtisodiy zarbalarga ko'proq moyil bo'ladi. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish o'sishni barqarorlashtirish va tanazzul xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Iqtisodiy rivojlanish:

Iqtisodiy rivojlanish ishlab chiqarish quvvatini oshirishdan ko'ra, mamlakat fuqarolarining hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan. Iqtisodiy rivojlanishga yordam beradigan omillarga quyidagilar kiradi:

Qashshoqlikni qisqartirish: Qashshoqlikni kamaytirish va turmush darajasini yaxshilash barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun zarurdir.

Ta'lim va inson kapitali: Ta'lim va malaka oshirishga sarmoya kiritish yanada samarali ishchi kuchiga olib kelishi mumkin, natijada iqtisodiy o'sish va rivojlanishga hissa qo'shadi.

Infratuzilmani rivojlantirish: Kuchli transport, aloqa va energetika infratuzilmasini rivojlantirish savdoni osonlashtirishi, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashi va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashi mumkin.

Ijtimoiy va siyosiy barqarorlik: barqaror siyosiy muhit va kuchli ijtimoiy institutlar iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish va resurslarning adolatli taqsimlanishini ta'minlash uchun zarurdir.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish muammolari:

Iqtisodiy o'sish va rivojlanishga erishishda davlatlar bir qator muammolarga duch kelishadi, jumladan:

Tengsizlik: Daromad va boylik tengsizligi tovarlar va xizmatlar iste'molini cheklash va ijtimoiy birlikni kamaytirish orqali iqtisodiy o'sish va rivojlanishga to'sqinlik qilishi mumkin.

Ekologik barqarorlik: Iqtisodiy o'sish atrof-muhitni muhofaza qilish va kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlash zarurati bilan muvozanatli bo'lishi kerak.

Global iqtisodiy zarbalar: Moliyaviy inqirozlar, pandemiyalar va geosiyosiy mojarolar kabi hodisalar iqtisodiy o'sish va rivojlanishni to'xtatib qo'yishi mumkin, bu esa davlatlardan ushbu muammolarga moslashishni va javob berishni talab qiladi.

Texnologik o'zgarishlar: Tez texnologik taraqqiyot iqtisodiy o'sish va rivojlanishga erishmoqchi bo'lgan davlatlar uchun imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Mamlakatning iqtisodiy o'sishiga ta'sir etuvchi omillar

Makroiqtisodiy siyosat: Makroiqtisodiy siyosat mamlakatning iqtisodiy o'sishiga ta'sir qilishda muhim rol o'ynaydi. Bu siyosatlariga fiskal siyosat, pul-kredit siyosati va valyuta siyosati kiradi. Fiskal siyosat davlat xarajatlari, soliqqa tortish va qarz olishni o'z ichiga oladi, bu umumiy talab va investitsiyalarga ta'sir qilishi mumkin. Markaziy

banklar tomonidan nazorat qilinadigan pul-kredit siyosati inflyatsiyani tartibga solish va iqtisodiy faollikni rag'batlantirish uchun foiz stavkalari va pul massasiga ta'sir qiladi. Valyuta siyosati xalqaro savdo va investitsiyalarga mamlakat valyutasining qiymatiga ta'sir ko'rsatadi.

Infratuzilmani rivojlantirish: Infratuzilmani rivojlantirish iqtisodiy o'sish uchun juda muhim, chunki u biznes operatsiyalari, savdo va investitsiyalarni osonlashtiradi. Korxonalarining samarali faoliyat yuritishi uchun tegishli transport tarmoqlari, aloqa tizimlari, energiya infratuzilmasi va suv ta'minoti muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, infratuzilmani rivojlantirish xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samaradorlikni oshirishi mumkin.

Inson kapitali: Ta'lim va sog'liqni saqlash orqali inson kapitaliga investitsiyalar barqaror iqtisodiy o'sish uchun juda muhimdir. Malakali va sog'lom ishchi kuchi yanada samarali va innovatsion bo'lib, ishlab chiqarish hajmi va iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Ta'lim odamlarni texnologik yutuqlarga moslashish va turli sohalarga hissa qo'shish uchun zarur ko'nikmalar bilan ta'minlaydi. Bundan tashqari, sifatli tibbiy xizmatdan foydalanish mehnat unumdorligini oshiradi va kasallik tufayli ishlamay qolishni kamaytiradi.

Siyosiy barqarorlik va boshqaruv: Siyosiy barqarorlik va yaxshi boshqaruv iqtisodiy o'sish uchun qulay muhit yaratadi. Bashorat qilinadigan siyosiy muhit ichki va xorijiy sarmoyalarni jalb qiladi, samarali boshqaruv esa resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi va korrupsiyani kamaytiradi. Bundan tashqari, shaffof me'yoriy-huquqiy baza va mulk huquqlarini himoya qilish tadbirkorlik va biznesni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Savdo siyosati: Xalqaro savdo tovarlar va xizmatlar uchun bozor imkoniyatlarini kengaytirish orqali iqtisodiy o'sishda muhim rol o'ynaydi. Ochiqlikni rag'batlantiradigan va to'siqlarni kamaytiradigan savdo siyosati eksport, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va texnologiyalar transferini oshirishga olib kelishi mumkin. Biroq, mamlakatlar uchun savdoni rivojlantirish va mahalliy sanoatni adolatsiz raqobatdan himoya qilish o'rtasida muvozanatni saqlash juda muhimdir.

Tabiiy boyliklar: Tabiiy resurslarning ko'pligi yoki tanqisligi mamlakatning iqtisodiy o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tabiiy resurslarga boy mamlakatlar eksport va daromadlardan foyda ko'rishi mumkin bo'lsa-da, bu resurslarga haddan tashqari tayanish iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zgaruvchanligiga olib kelishi mumkin. Iqtisodiyotni tabiiy resurslarga qaramlikdan uzoqlashtirish barqaror iqtisodiy o'sish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy o'sish va taraqqiyot mamlakat ravnaqi va farovonligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Barqaror taraqqiyotga erishish iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi omillarni ham, taraqqiyotga erishishda davlatlar duch keladigan muammolarni ham hisobga oladigan muvozanatli yondashuvni talab qiladi. Ushbu

omillar va muammolarni tushunish orqali siyosatchilar va fuqarolar yanada farovon va adolatli kelajak yaratish uchun birgalikda harakat qilishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahon banki. "2019 yilgi Jahon taraqqiyoti hisoboti: ishning o'zgaruvchan tabiati". (<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32921>)
2. Zulunov, R. M. (2022). Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(6), 53-56.
3. Ясницкий, Л. Н., & Черепанов, Ф. М. (2012). Искусственный интеллект.
4. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi. "Inson taraqqiyoti hisoboti 2019: Daromaddan tashqari, o'rtachadan tashqari, bugungi kunda". (https://www.undp.org/content/undp/en/home/library/mdg/hdr_2019_en_version.html)
5. Смолин, Д. (2022). Введение в искусственный интеллект. Конспект лекций. Litres.
6. Winston, P. H. (1992). *Artificial intelligence*. Addison-Wesley Longman Publishing Co., Inc..
7. Russell, S. J. (2010). *Artificial intelligence a modern approach*. Pearson Education, Inc..
8. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti. "OECD iqtisodiy istiqbollari." (<https://www.oecd-library.org/economics/oecd-economic-outlook/>)
9. Jahon iqtisodiy forumi (www.weforum.org)
10. MIT texnologiyasini ko'rib chiqish (www.technologyreview.com)